

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i08.070>

BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINI KASBIY-METODIK TAYYORLASHDA CLIL YONDASHUVINING KONSEPTUAL-DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Temirova Shoxsanam Komilovna

Samarqand davlat chet tillar instituti 1-bosqich tayant doktoranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorlashda Content and Language Integrated Learning (CLIL) yondashuvining konseptual-didaktik imkoniyatlari tahlil qilinadi. CLIL orqali fan mazmuni va xorijiy tilni integratsiyalash, fanlararo aloqalarni kuchaytirish, kasbiy-metodik kompetensiyalarni rivojlantirish hamda metodik bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish masalalari yoritiladi. Tadqiqotda CLILning kommunikativ, integrativ, kompetensiyaviy va faoliyatga yo'naltirilgan imkoniyatlari asoslab berilib, uning bo'lajak o'qituvchilarning mustaqil fikrlashi, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishi va integrativ darslarni loyihalashiga ta'siri ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: CLIL, fan va til integratsiyasi, kasbiy-metodik tayyorgarlik, bo'lajak ingliz tili o'qituvchisi, kasbiy kompetensiya, metodik kompetensiya, fanlararo integratsiya, integrativ ta'lim.

Аннотация. В статье анализируются концептуально-дидактические возможности подхода Content and Language Integrated Learning (CLIL) в профессионально-методической подготовке будущих учителей английского языка. Раскрываются возможности интеграции предметного содержания и иностранного языка, развития профессионально ориентированной коммуникации, междисциплинарного мышления и методических умений. Обосновывается значение коммуникативного, интегративного и компетентностного принципов CLIL для подготовки будущих педагогов.

Ключевые слова: CLIL, интеграция предмета и языка, профессионально-методическая подготовка, будущий учитель английского языка, профессиональная компетентность, методическая компетентность, междисциплинарная интеграция, интегративное обучение.

Abstract. This article analyzes the conceptual and didactic potential of Content and Language Integrated Learning (CLIL) in the professional and methodological training of future English language teachers. It focuses on integrating subject content and foreign language learning, developing interdisciplinary and professionally oriented communication, and connecting methodological knowledge with practical teaching. The study substantiates the communicative, integrative, competency-based and activity-oriented principles of CLIL

and highlights its potential for lesson design, independent thinking and pedagogical readiness.

KIRISH. Bugungi globallashuv sharoitida xorijiy tillarni samarali o‘qitish va raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlash oliy ta’limning muhim vazifalaridan biridir. Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisi nafaqat til bilimlariga, balki kasbiy-metodik kompetensiya, fanlararo fikrlash, kommunikativ faoliyatni tashkil etish va ta’limni integrativ loyihalash ko‘nikmalariga ega bo‘lishi zarur.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’limning ustuvorligi, teng imkoniyat, uzluksizlik va izchillik kabi prinsiplar belgilangan [1]. Bu talablar ta’lim mazmunini yangilash va bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etishni taqozo etadi. Prezidentning 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son qarorida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish, ularni o‘qitish sifatini oshirish, kadrlar tayyorlash va zamonaviy o‘quv-metodik materiallarni takomillashtirish vazifalari belgilangan [2]. Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida esa zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish va raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash ustuvor yo‘nalish sifatida qayd etilgan [3]. UNESCOning Education 2030 konsepsiyasida sifatli, inklyuziv va adolatli ta’limni ta’minlash global ustuvor vazifa sifatida belgilanadi [4]. UNESCOning 2025-yilgi “Languages matter” hujjatida ko‘p tillilik ta’limning muhim pedagogik resursi sifatida ko‘rib, til kompetensiyasini mazmunning tushunarlilik va ta’lim sifati bilan uyg‘unlashtirish zarurligi ta’kidlanadi [5]. Mazkur talablar til va fan mazmunini integratsiyalashgan holda o‘qitishning didaktik imkoniyatlarini o‘rganish uchun muhim asos yaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, Content and Language Integrated Learning (CLIL) – mazmun va tilni integratsiyalashgan holda o‘qitish yondashuvi zamonaviy chet tili ta’limining istiqbolli yo‘nalishlaridan biridir. Unda xorijiy til boshqa fan mazmunini o‘zlashtirish vositasi sifatida ham qo‘llanib, til kompetensiyasi, predmet bilimlari, kommunikativ faoliyat va kognitiv rivojlanish yagona didaktik jarayonda uyg‘unlashtiriladi.

CLIL bo‘lajak o‘qituvchidan til maqsadlari bilan predmet mazmunini uyg‘unlashtirish, integrativ topshiriqlar yaratish, o‘quv materiallarini moslashtirish va baholashni kompleks tashkil etishni talab qiladi. Shu sababli CLILning bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorlashdagi konseptual va didaktik imkoniyatlarini aniqlash tadqiqotning dolzarb yo‘nalishini tashkil etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorlash va zamonaviy chet tili ta’limi mahalliy hamda xorijiy olimlar tomonidan keng o‘rganilgan. Tadqiqotlarda chet tilini o‘qitish metodikasi, kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuv, fanlararo integratsiya hamda mazmun va tilni integratsiyalash masalalariga alohida e’tibor qaratiladi. J.J. Jalolovning “Chet til o‘qitish metodikasi” asarida chet tilini o‘rgatishning nazariy asoslari, metodlari, til materiallarini tanlash va mashqlar tizimi yoritilgan. Olimning metodik qarashlari chet tilini o‘qitishda mazmun, metod va amaliy faoliyatning uyg‘unligini ta’minlash zarurligini ko‘rsatadi. T.Q. Sattorov esa bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining uslubi

omilkorligini shakllantirish, darsni loyihalash va metodik faoliyatga tayyorgarlik masalalarini tadqiq etgan. Bu qarashlar CLILda til, fan mazmuni va metodik faoliyatni bir butun tizim sifatida loyihalash zarurligini asoslaydi. S.S. Saydaliyev chet tilini o‘qitish metodikasi va uni amaliy egallash masalalariga e’tibor qaratadi. O‘. Hoshimov va I. Yoqubovning metodik qarashlari ham ingliz tilini o‘qitish jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. G.T. Mahkamova esa ingliz tilini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini yoritadi. Ushbu mahalliy tadqiqotlar CLILning kommunikativ, amaliy va texnologik jihatlarini milliy ta’lim sharoitida talqin qilishga zamin yaratadi. Xalqaro tadqiqotlarda D. Marsh, D. Coyle, P. Hood, P. Mehisto va M.J. Frigols CLILning nazariy-metodik asoslarini ishlab chiqqan. D. Coyle, P. Hood va D. Marsh CLILni Content, Communication, Cognition va Culture – “4C” modeli orqali izohlaydi. Mazkur model fan mazmuni, kommunikatsiya, kognitiv faoliyat va madaniyatning o‘zaro bog‘liqligini ta’minlaydi. P. Mehisto, D. Marsh va M.J. Frigols CLILning turli ta’lim bosqichlaridagi qo‘llanishi va til bilan predmet mazmunining uyg‘unligini tizimli yoritgan. J. Cammarata va L. Tedick mazmun va til integratsiyasiga asoslangan ta’limda o‘qituvchini tayyorlash hamda pedagogik rejalashtirishning ahamiyatini ko‘rsatadi. E. Macaro til orqali predmet mazmunini o‘zlashtirish, til va kognitiv faoliyat munosabatlarini tahlil qiladi. J. Dalton-Puffer CLIL sinflaridagi kommunikativ faoliyat va akademik nutqni tadqiq etib, til va fikrlashning uzviyligini ko‘rsatadi. R. Gajo esa CLILni oddiy “chet tilida fan o‘qitish” emas, balki til va predmet bilimlarining o‘zaro rivojlanishini ta’minlovchi integrativ jarayon sifatida talqin qiladi [17].

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda chet tili metodikasi va bo‘lajak o‘qituvchining metodik tayyorgarligi, xalqaro tadqiqotlarda esa CLILning modeli, mazmun va til integratsiyasi hamda o‘qituvchi tayyorgarligi yetarlicha o‘rganilgan. Biroq bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorlashda CLILning konseptual-didaktik imkoniyatlarini yaxlit tizim sifatida asoslash masalasi yetarlicha kompleks ochilmagan. Mazkur tadqiqot ana shu bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorlashda CLILning konseptual-didaktik imkoniyatlarini aniqlashga yo‘naltirildi. Metodologik asosni kompetensiyaviy, integrativ, kommunikativ va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar tashkil etdi. CLIL mazmun va tilni o‘zaro bog‘liq holda o‘qitishga xizmat qiluvchi integrativ pedagogik yondashuv sifatida qaraldi. Tadqiqotda nazariy va qiyosiy tahlil, ilmiy adabiyotlarni o‘rganish, umumlashtirish, tizimlashtirish, modellashtirish va pedagogik kuzatuv metodlaridan foydalanildi. Mahalliy va xorijiy olimlarning qarashlari tahlil qilinib, an’anaviy chet tili ta’limi bilan CLILning metodik xususiyatlari qiyoslandi.

CLILning konseptual asoslarini aniqlashda D. Coyle, P. Hood va D. Marshning “4C” modeli metodologik mezon sifatida olindi. Model Content, Communication, Cognition va Culture komponentlarining integratsiyasiga asoslanadi [17]. CLILning kasbiy-metodik imkoniyatlari fanlararo integratsiya, til va mazmun maqsadlarini uyg‘unlashtirish, kommunikativ va kognitiv topshiriqlar yaratish, materiallarni moslashtirish, baholash va refleksiya mezonlari asosida tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari nazariy tayyorgarlik – metodik

loyihalash – amaliy qo‘llash – refleksiv baholash bosqichlari asosida umumlashtirildi. Shu asosda CLIL bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy-metodik kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiluvchi integrativ tizim sifatida baholandi.

NATIJALAR

Tahlil natijasida CLILning bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligiga ta’siri mazmuniy, kommunikativ, kognitiv, metodik, integrativ va refleksiv yo‘nalishlarda namoyon bo‘lishi aniqlandi. Avvalo, CLIL fanlararo bilimlarni integratsiyalashga yordam beradi: bo‘lajak o‘qituvchi ingliz tili va boshqa fanlar o‘rtasidagi aloqalarni aniqlash, mavzuni integrativ rejalashtirish va materiallarni tanlashni o‘rganadi.

Ikkinchi natija kasbiy-metodik loyihalash bilan bog‘liq. CLIL darsida predmet mazmuni va til maqsadlari birgalikda belgilanadi; shu bois bo‘lajak o‘qituvchi dars maqsadlarini aniqlash, topshiriqlarni kognitiv darajaga moslashtirish va natijalarni baholash mezonlarini ishlab chiqish ko‘nikmasini egallaydi. “4C” modeli mazmun, kommunikatsiya, kognitsiya va madaniyatni yagona didaktik tizimda birlashtiradi [11-12].

Uchinchi natija kommunikativ-metodik kompetensiyaning rivojlanishidir. CLIL mashg‘ulotlarida muhokama, savol-javob, muammoli vaziyat, guruhli loyiha va taqdimot kabi faoliyatlar tilni real mazmun orqali qo‘llash imkonini beradi.

To‘rtinchi natija kognitiv rivojlanish bilan bog‘liq bo‘lib, CLIL topshiriqlari taqqoslash, tahlil, baholash, muammoni hal qilish va ijodiy mahsulot yaratish kabi yuqori darajadagi fikrlashni faollashtiradi.

Beshinchi natija o‘quv-metodik materiallarni mustaqil ishlab chiqish bilan bog‘liq. Bo‘lajak o‘qituvchi autentik matn, grafik, jadval, diagramma, video va loyiha topshiriqlarini til darajasi hamda predmet mazmuniga moslashtirishni o‘rganadi. Oltinchi natija kompleks baholash imkoniyatidir: bunda til kompetensiyasi bilan bir qatorda predmet mazmuni, kommunikativ faoliyat, kognitiv jarayon va amaliy natijalar hisobga olinadi. CLIL shuningdek o‘qituvchining kasbiy rolini kengaytiradi. O‘qituvchi bilim beruvchi bilan cheklanmay, facilitator, moderator, tashkilotchi va ta’lim jarayonini loyihalovchi sifatida faoliyat yuritadi. Bu holat bo‘lajak pedagogning metodik mustaqilligi, kreativligi va refleksiv qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA VA TAHLIL

Natijalar CLILning asosiy afzalligi xorijiy tilni fan mazmunini o‘zlashtirish vositasi sifatida qo‘llash va shu orqali til, mazmun hamda kognitiv faoliyatni birlashtirish ekanini ko‘rsatdi. Coyle, Hood va Marshning “4C” modeli [17] ushbu integratsiyaning didaktik asosini tashkil etadi. J.J. Jalolov va T.Q. Sattorovning metodik tayyorgarlik haqidagi qarashlari [7; 8] bilan CLIL tamoyillari o‘rtasidagi uyg‘unlik bo‘lajak o‘qituvchining nazariy bilimlarini amaliy loyihalash bilan bog‘lash zarurligini ko‘rsatadi. Biroq CLILni amaliyotga joriy etishda o‘qituvchilarning maxsus tayyorgarligi, moslashtirilgan materiallarning yetariligi, til va fan mazmuni o‘rtasidagi muvozanat hamda kompleks baholash mezonlari muhim masala bo‘lib qoladi. Shuning uchun maxsus metodik mashg‘ulotlar, mikroo‘qitish, amaliy topshiriqlar va pedagogik refleksiyani tizimli tashkil etish zarur. Demak, CLIL samaradorligi yondashuvning izchil qo‘llanilishi va tegishli pedagogik sharoitlarga bog‘liq.

XULOSA

Nazariy tahlil natijalari CLIL yondashuvi bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorlashda muhim pedagogik-didaktik imkoniyatlarga ega ekanini ko‘rsatdi. U fan mazmuni va xorijiy tilni integratsiyalash orqali fanlararo fikrlash, integrativ dars loyihalash, kommunikativ va kognitiv topshiriqlar yaratish, materiallarni moslashtirish hamda kompleks baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. “4C” modeli mazmun, kommunikatsiya, kognitsiya va madaniyatning uyg‘unligi orqali ushbu jarayonning muhim didaktik asosini yaratadi. CLILni samarali joriy etish uchun integrativ ta‘lim muhitini yaratish, zamonaviy o‘quv-metodik materiallardan foydalanish, CLIL asosida dars loyihalarini ishlab chiqish, mikroo‘qitish va pedagogik amaliyotni tashkil etish hamda refleksiv faoliyatni rivojlantirish zarur. Kelgusida ushbu metodik modelning samaradorligini tajriba-sinov va empirik ko‘rsatkichlar asosida tekshirish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr. – Toshkent: LexUZ. – Elektron manba: LexUZ: “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son “O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent: LexUZ. – Elektron manba: LexUZ: PQ-5117-son qaror
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. – Toshkent: LexUZ. – Elektron manba: LexUZ: PF-5847-son Farmon
4. UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4. – Paris: UNESCO, 2015.
5. UNESCO. Languages matter: Global guidance on multilingual education. – Paris: UNESCO, 2025. – Elektron manba: UNESCO: Languages matter – Global guidance on multilingual education
6. UNESCO. The right multilingual education policies can unlock learning and inclusion. Global Education Monitoring Report. – Paris: UNESCO, 2025. – Elektron manba: UNESCO GEM Report: Multilingual education policies
7. Jalolov J.J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012. – 432 b.
8. Sattorov T.Q. Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining uslubiy omilkorligini shakllantirish texnologiyasi (ingliz tili materiallari asosida). – Toshkent: TDYUI, 2003. – 191 b.
9. Saydaliyev S.S. Chet til o‘qitish metodikasidan ocherklar. – Namangan: NamDU, 2000. – 210 b.
10. Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2003.
11. Mahkamova G.T. Ingliz tilini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
12. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 184 p.

13. Mehisto P., Marsh D., Frigols M.J. Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. – Oxford: Macmillan Education, 2008. – 238 p.

14. Cammarata L., Tedick D.J. The role of teacher preparation in content-based instruction and integrated language-content teaching. – New York: Routledge.

15. Macaro E. English Medium Instruction: Content and Language in Policy and Practice. – Oxford: Oxford University Press, 2018.

16. Dalton-Puffer C. Discourse in Content and Language Integrated Learning (CLIL) Classrooms. – Amsterdam: John Benjamins, 2007.

17. Gajo L. Immersion, CLIL and bilingual education: exploring the dynamics of language and content integration. – International Journal of Bilingual Education and Bilingualism.